

Globalizm ve Dini Deęerlerdeki Dönüřüm

řaban Ali DÜZGÜN*

ABSTRACT

Globalism is an emerging sensibility of our post-modern, post-industrial era. It is the determining characteristics of world affairs in an integrated global marketplace whose lingua franca is the language of the Internet. Within this emerging power the world's greater and lesser political entities (countries, city-states), religions and traditions now meet in the large, but also in the small of interpersonal acts and interactions in many regions and most cities of the world. Through developments in communication we now form an increasingly cosmopolitan population which meets frequently in actual interaction and in the global virtual reality. Within this context the world's greatest gathering traditions and ideas are exchanging and changing. West meets East as South affects North. Western (Judeo-Christian-Islamic), Confucian, Buddhist, Amerindian, African concepts express themselves in politics, in ecology, in economics, in intellectual exchanges and critiques which affect us in myriad ways. In some contexts these ideas expand and enlarge all our thinking. In others, they seem to conflict and compete as each of the large traditions. With its advantages and drawback this process is still pregnant for the future. It is beyond doubt that this process is mostly challenging for the traditional religions (not for New Age ones), as the space, time, unified people they were accustomed to addressing in the ongoing process to date are now under many attacks and they have to develop new means of protecting their adherens on the one hand and of developing them on the other.

Key words: Globalization, neo-liberalism, cultural pluralism, religious values, West versus Rest.

Globalizm'in teorik arka planına birçok düşünce yerleştirilebilir. Globalizm, her şeyden önce dinsel değil, kültürel bir harekettir. Bu kültürel hareketin kendine göre ve amaçlarına uygun bir şekilde tasarladığı bir din, insan ve evren modeli ve ilişkiler ağı bulunmaktadır. Ancak bu ağ içinde en belirleyici rolü, gelinen noktada ekonominin gücü dikkate alındığında, neo-liberal ekonomi oynamaktadır. Neo-liberalilerin 'Büyük Dönüřüm' dedikleri bu süreç kendine has ekonomik, politik, ve toplumsal görüşlere sahiptir, ve bütün bu alanlarda elitist ve sosyal Darwinci bir vizyon sunmaktadır. Bu vizyon, en elverişli olana yaşam hakkı tanıyan ve İtalyan Marksist düşünür Antonio Gramsci (1891-1937)'nin** kavramsallaştırdığı şekliyle kültürel hegemoni-

* **Doç.Dr.**, Ankara Ü. İlähiyat Fakültesi, duzgun@divinity.ankara.edu.tr

** Dil, ideoloji ve hegemonya arasındaki ilişki için bkz. Craig Brandist Bakhtin, "Gramsci and

yi hedefleyen bir vizyondur. Buna göre insanların zihinleri işgal edildiğinde, bunu kalpleri ve elleri takip edecektir. En tehlikelisi de, mevcut haliyle neo-liberalizmin insan doğasına en uygun sistem olduğu fikrinin propaganda edilmesidir. İktidar olmanın ve gücü elinde bulundurmanın dayanılmaz hafifliğini yaşayan neo-liberal düşünce bu iddiasıyla, doğrudan insanın anlamını bulduğu alanı hedeflemektedir.

Öte yandan globalizm, modernitenin mantıksal bir sonucu olduğu görünüşünü vermektedir. Modernitenin Batı'dan dünyanın diğer uluslarına kapitalist ekonomi, ulus devlet, demokrasi, linear bilimsel düşünce gibi zihniyet ve kurum aktarılması gibi bir sonuç doğurduğunu¹ hatırladığımızda, globalizmin aynı çizgide hareket ettiğini görürüz. Ancak, globalizm modernitenin değerlerini global ölçüğe taşıırken, ironik bir şekilde, artan insan ve kültür hareketliliği beklenen ve arzulanan tektipliği/yeknesaklığı değil, çoğulculuğu yaratma eğilimindedir. Din mensupları, görmedikleri ve bilmedikleri insanlar hakkında eskiden kolayca vardıkları yargılara, bugün komşu, iş arkadaşı, vs. olarak daha bir düşünerek varmaktadırlar.

Sıkıştırılmış Mekan

1980'lerin ortalarından bu tarafa, sosyal teorisyenler globalizasyonu tanımlamada kullanılan sıkıştırılmış ya da yok edilmiş mekan boyutuna yeniden odaklanmış bulunuyorlar. Ancak globalleşme sürecinin arkasında yatan temel motifler konusunda uzlaşmazlıklar devam etmektedir. Mekanın bu sıkıştırılmasının altında yatan faktörleri ekonomik gerekçelere bağlayan Marx'ın yorumu, mutlak gerekçe olarak bu faktörlerin varlığını sorgulayanlar arasında bir tartışma varlığını korumakla birlikte, yavaş yavaş bir uzlaşma noktası haline gelmektedir. Marx yorumunda şunları söylüyordu: "Kapitalist üretim tabiatı gereği burjuva sınıfını her yere yuva yapmaya, her yere yerleşmeye ve her yerde ilişkiler ağı kurmaya zorlamıştır".² Farklı gerekçelerle de olsa, globalizm kendi propagandistlerini her yere yuva yapmaya, her yere yerleşmeye ve her yerde ilişkiler ağı kurmaya zorlamaktadır. Bu sıkıştırılmış mekan içinde, ekonomik, kültürel, dinsel, bölgesel ve medeniyetler arası rekabet iyilikte değil, şiddette ve çatışmada yarışmaktadır.

Dünyayı şekillendirme iddiasında olanlar, gelecek kurgularını çatışma zemini üzerine inşa etmektedirler. Bunun en göze çarpan örneğini S. Huntington'da görmek mümkün. S. Huntington, farklı medeniyetler arasında gelecekte beklenen çatışmanın sebeplerini sıralarken sıkıştırılmış mekana da atıfta bulunmaktadır. Ona göre gelecekte meydana gelecek medeniyetler arası çatışmanın beş temel sebebi bulunmaktadır: İlk olarak, dünya gittikçe küçülmemektedir. Farklı medeniyetlere ait insanlar arasındaki iletişim artmaktadır. İkinci olarak, ekonomik modernizasyon ve sosyal değişim insanları uzunca

the Semiotics of Hegemony", <http://www.shef.ac.uk/uni/academic/A-C/bakh/brandist-paper.html>

1 Peter Beyer, *Religion and Globalization* (Thousand Oaks, California: Sage Pub.) 8.

2 Karl Marx (1979), "Communist Manifesto," Robert Tucker (ed.), *The Marx-Engels Reader* (New York: Norton) içinde.

süredir taşıdıkları yerel kimliklerinden koparmakta ve kimliğin kaynağı olarak ulus devleti zayıflatmaktadır. Din, çoğu zaman fundamentalist olarak tanımlanacak hareketler formunda bu kimlik boşluğunu doldurmaktadır. Üçüncü olarak, batılı olmayan uluslar gittikçe dünyayı batılı olmayan bir tarzda şekillendirme yönünde hem arzuya, hem iradeye hem de kaynaklara sahip olmaya başlamışlardır. Dördüncü olarak, kültürel farklılıklar daha az değişkendir, bu yüzden de bu temelde uzlaşma ihtimali politik ve ekonomik olanlara kıyasla daha zordur. Ve son olarak, ekonomik bölgeselcilik artmaktadır ve bu da (farklı) medeniyet bilinçliliğini güçlendirmektedir.³

Sıkıştırılmış zaman yahut global köy gerçekten bu beş özelliği içinde taşıyacaktır; ama bunların çatışmaya kaynaklık edeceği varsayımı bilimsel bir tespitten ziyade bir temenni görünümündedir. Zira çatışmanın bir tarafını oluşturanlardan yükselen ses, çatışmanın kaynağı olarak başka insani faktörlere işaret etmektedir. Sıkıştırılmış mekan, insanlar arasındaki iletişimin artışı, ekonomik modernizasyon ve sosyal değişim gibi çatışma sebebi olarak sayılan faktörler tarihin evrildiği noktada zorunlu olarak önümüze çıkan tarihsel olgulardır ve tek başlarına, insandan bağımsız olarak değer kaynağı olamazlar. Bunlara taşıyacakları anlamı yükleyecek olan insandır.

Görselin Öne Çıkması, Gaybın Anlamsızlaştırılması

Globalizasyonun propaganda araçlarının başında gelen internet, başka bir ifadeyle elektronik medya, görsel olana odaklanan ve görseli merkeze alan bir kültür yaratmakta, sadece gözle görülene, görsel olana vurgu yapan bir kültür oluşturmaktadır. Bu yönüyle globalizm somutu önceleyen ve somut olanın öncelendiği bir hayat felsefesi yaratmaya çalışan bir düşünce olarak, ilkel bir zihniyetin propagandasıdır. Görmediğine inanmayan ilkel insanla, görmediğine hiçbir değer atfetmeyen, hayatını görsel olanın etrafında şekillendiren günümüz insanı arasındaki benzerlik yabana atılacak gibi değil. Tükettikleriyle tanımlanan günümüz insanının her şeyini bu somut olana indirgemesi, zihinsel yetenekleriyle tanımladığımız insanı da yeniden tanımlamamızı gerektirmektedir.

Kütle ve hızı objektif alemin birincil nitelikleri olarak belirleyen ve objektif niteliklerin temel özelliği olarak da (her ne kadar süreklilik olduğunu söylese de) ölçülebilirliği öne çıkaran Galileo ve bu yaklaşımı daha da ileriye götürüp madde ve ruh düalizmini sistemleştiren Descartes'in ruhuna çok uygun bir felsefedir bu. Nihai sebepleri, alemin açıklamasından dışarıda tutmamız gerektiğini söyleyen kartezyen felsefe ile, görsel ve güncel olanı gündemine almayan modern insan arasındaki özdeşlik ortada. Gözlemleyen zihin ve gözlemlenen dünya arasında geliştirilen metafiziksel boşlukla ilgili sorulan bir soru da bu süreçte cevabını bulmuş oldu. O da şu idi. Zihin ve dünya arasında yapılan bu keskin ayırımla, zihin kendi dışına nasıl çıkabilir? Bilim dünyayı olduğu gibi tanımlayabilir mi, yoksa bizim tecrübemizi uygun bir sıraya mı koyar? Öyle görünüyor ki global dönemin insanı, tecrübe ettiğini uygun bir

3 Bkz. S.Huntington, "The Clash of Civilizations", *Foreign Affairs*, Summer 1993, c.72, no.3, 22.

sıraya koyma enstrümanına indirdiği bilgisiyle oluşturduğu bu dünyayı ve oradaki yaşam felsefesini gerçek bir yaşam felsefesi olarak algılamaya başlamış, bunun dışında kalanları daha sonra kendi kendini yok edecek özellikleri de üzerine yükleyerek marjinalliğe itmiştir.

Dinin Meta'laştırılması

Kutsal olan ya da sayılan her şey parasal karşılığını bulduğu/alınabilir ve satılabilir olduğu sürece meta'a dönüştürülmektedir. Kutsal ruhun ikamet alanı kabul edilen insan vücudunun parçaları – böbrekleri, kemik iliği, kanı, spermi, ciğeri ve kalbi – şimdi birer ticaret malına dönüştürülmektedir.⁴

Dow Jones'un iniş çıkışlarında, ilahi mesaja icabet etmeyen müstekbirlerin akibetine benzer bir tema işleniyordu. Varlığın kaynağı, bir cennet ideali, bu cennete ulaşmak için zaman zaman kemer sıkma zorunluluğu (sabrın güzelliği), şeytanın vesveseleri, tüm bunları finans sayfalarında bulmak mümkündür. Sözelimi Asya krizi, serbest piyasalara şerik getirildiği ve devlet kapitalizminin heterodoks ve sapık mezhebine tâbi olduğu için patlak vermişti. Nasıl ki Reformasyon dönemi Avrupa'sında belli bir mezhebin sapkınlığı Tanrı inancını zedelemiş ve Aydınlanma'nın ateist insanını yetiştirmişse, Asya krizi de serbest piyasaya olan güveni sarsmıştı. Kapitalizmin halen yaşayan azizleri, serbest piyasaya olan inancı tazelemek için bütün benliklerini ortaya koymuşlardı. Cox'a göre, ekonomologlar (iktisat ilâhiyatçıları) ekonominin tanrısı olan piyasaların, Alfred North Whitehead'in (süreç) felsefesindeki evrim geçiren tanrısı gibi, şimdi olmasa bile gelecek bir zamanda, klasiklerin "görünmez el" olarak tanımladığı duruma muhakkak ulaşacağına inanırlar. Adam Smith'le meşhur olan "görünmez el", piyasalara her şeyi bilen (omniscient), her şeye kudreti olan (omnipotent) ve her yerde var olan (omnipresent) vasıflarını yakıştıran bir isimlendirmedir. İktisat ilminde serbest piyasa tanımı gereği, alım-satım yapılan her yerde (yani yoktan değer "var eden"), herkesin mallar, fiyatlar, rekabet ve ortam hakkında tam bilgiye sahip olduğu piyasalardır. Zaman, serbest piyasa modellerinde tali bir unsurdur, yani piyasalar ezeli ve ebedidir; coğrafyanın ise hiçbir anlamı yoktur, yani piyasalar evrensel ve boyutlar üstüdür.⁵

Bir başka yön, globalleşmenin dini ve dini değerleri, üzerinden çıkar elde edilen meta' olarak algılamasıdır. Bu süreçte de dinin çarpıcı ve güncel olarak tüketilmeye uygun unsurları ön plana çıkarılmaktadır. Güncel olana ve hemen tüketilmeye hazır olana vurgu, dinin takip edilen gündemin takipçisi yapılması sonucunu doğurmaktadır. Dinsel olan, insanın geçici, güncel olanı yanı sıra irtibatlandırılarak seküler bir tarza indirgenmekte, dinin esas varlık sebebi sayılan nihai endişelerimizi dindirme ve bu konuda zihnimizi bir dinginliğe kavuşturma fonksiyonuna hiçbir zaman sıra gelememektedir. Süreklilik kazanan ve her gün tekrar edilen bu süreçte, geçici olan sürekli olanın

4 Harvey Cox, "The Market as God", *The Atlantic Monthly*, Mart, 1999, 18-23. Bu makalenin özeti için bkz. <http://www.jctr.org.zm/bulletins>

5 Metihsah Utku burada Cox'un ilgili makaledeki görüşlerini kendi değerlendirmeleriyle özetlemektedir, bkz. Yeni Şafak 19 Ağustos 2003.

yerine ikame edilmekte, dinin sorun olarak takdim etmediği bir çok anlık uğraşı, temel dini kabullenmeler şeklinde dini bir dogma olarak dikte edilebilmektedir. Toplumun gündemini belirleyen ve etrafında kıyametler koparılan birçok konunun dinin hiçte öncelik vermediği alanlar olduğu dikkate alındığında, dinsel olanın insanın günlük ve anlık kullanımı için ne kadar istismar edildiği daha iyi gözlenecektir.

Dinin Nüfuz Bölgelerinden Bağımsızlaşp Globalleşmesi

Globalizm, dinlerin belli bir nüfuz alanının dışında daha serbest dolaşıma sahip olmasını da beraberinde getirecektir. Gelişen dinsel çeşitlilik, ülkelerin artık eskisi kadar saf bir şekilde Hıristiyan, Budist, Müslüman şeklinde bölümlenmesini imkansız kılmaktadır. Bir çok Hıristiyan ülke içinde Hıristiyan olmayan unsurların sayısı çok büyük yüzdelere ulaşmaktadır. Bunun tersi başka dinler için de doğrudur. Bu geleneksel olarak alışlagelen politik alanın açılmasında örtük belirleyici olarak alışılagelen dini unsurun yeniden gözden geçirilmesini gerektirmektedir. Bu ülkeler, artık politikalarında bu unsurları da dikkate almak durumunda kalmaktadırlar.

Dinlerin belli bir etnik, sosyal, vs. gruba bağlı olmadan yayılma olgusu yeni değil. Dinlerin ya da bazı ideolojilerin göç ettikleri topraklarda geliştiklerini biliyoruz. Din, temel olarak yaşamasını bu açılımına bağlıdır. İslam da, Hıristiyanlık da, Marksizm de doğdukları topraklarda değil, göç ettikleri topraklarda neşv ü nema buldular. Globalizm din ve ideolojilere bu imkanı fazlasıyla vermektedir.

Ancak dinlerin globalleşmesinde ne tür organizasyon formlarına öncelik verecekleri ciddi bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Tartışılan kavramlardan biri 'çok uluslu din' kavramıdır. Çok uluslu şirketlerin deniz aşırı ülkelerde faaliyet yöntemlerinin, dinlerin bu ülkelerdeki yayılma ve faaliyet yöntemlerine benzetildiği bu kavramsal yapı içinde, şirketlerin çok uluslu şirket niteliğini kazanması için yaptığı rekabet ve uğradığı yapısal değişim ile, dinlerin yapmaları gereken değişim arasında karşılaştırmalar yapılmaktadır.

Çok ulusluluğa ek olarak, 'network'la iş yapma tarzı da gündeme gelmektedir. Bu tür faaliyetler, dini gruplar tarafından barış hareketleri, çevre koruma eylemleri, sosyal reform aktiviteleri gibi sosyo-dinsel faaliyetler ile global ölçekte sempatanlar toplamayı hedeflerler. Networkta iş yapanlar birincisi gibi, farklı ülkelerde faaliyet gösterecek yan kuruluşlar kurmaz ya da deniz aşırı propagandalara girmez. Bulduğu global (global değil) ortamda yaptıklarını network'la dünyaya pazarlayarak sempatanlarını artırmaya çalışırlar.

Bilgiyi Tüketenler Kadar Üretenlerin de Etkinliği

Globalleşme süreci, din bağlularının entelektüel duruşlarında da bir değişiklik getirmektedir. Bu da bu insanların içinde buldukları entelektüel ortamı önemli kılmaktadır. Enformasyon çağı entelektüel ortamı değiştirmede önemli bir etkiye sahip, zira enformasyon çağında insanlar bilgiyi sadece

tüketmemekte, aynı zamanda naklederek yeniden üretmektedirler. Tek devrim teknoloji ve hardware devrimi olsaydı, buna enformasyon çağı demezdik. Bilginin bu dolaşımı ve üretenden bağımsız olarak yeniden üretilmeye uygun ve elverişli oluşu onu böyle bir isimlendirmeye götürmektedir. Eğer insanların büyük bir kısmı gerekli teknik yenilikleri kullanamazlar ise, teknoloji bu sefer sadece bilgiyi naklederek yeniden üreten bir grup tarafından bilgiyi yalnızca tüketenleri kontrol etme aracı olarak kullanılma eğilimi gösterecektir.

Popüler kültür, enformasyon çağının destekleyici ayaklarından biri olarak görülebilir ve dinin de globalleşmesine yardımcı olabilir. Dinin globalleşmesinde popüler kültürün bir şart olarak konulmasıyla kastedilen şey, nüfusun genel entelektüel seviyesinin artması, enformasyonun sadece elitlerin monopollerine alabilecekleri bir aygıt olmaktan kurtarılması demektir. Bu durum içinde, aynı şekilde dinsel enformasyon da dinle mesleki olarak uğraşanların monopolüne bırakılan bir alan olmaktan kurtarılacaktır. Böylece her bir fert dinsel bir söylemi alma, nakletme ve söz konusu diskurun bir parçası olma şansını yakalayacaktır. Her bir fertle birebir irtibatlanma şansı yakalayan din böylece genel içinde kendine daha canlı bir alan açacaktır. Bu durumda, dini kurumların geleneksel olarak ellerinde tuttıkları otorite ve güç zayıflayacak ve dönüşüme uğrayacaktır. Dinsel globalizasyon sürecinde, üretinin yönlendirdiği sisteme ek olarak, kullanıcıyı yönlendirdiği dinsel pazar' ortaya çıkacak ve 'lider ve takipçi' arasında yapılan keskin ayırım yavaş yavaş anlamını kaybetmeye başlayacaktır.

Üreticinin yönlendirdiği sistem gibi ekonomik bir kavramın kullanımı özellikle geleneksel dini gruplar için çok uygundur. Özellikle kilise bağlamında düşünüldüğünde dinin tamamen gelenek olduğu ve dinsel yorumların kilise tekeline alındığı ve bunun dışında kalanların sadece birer tüketici olarak yapılandırıldığı bir sürecin böylece kesintiye uğrayacağı büyük bir olasılık olarak karşımızda durmaktadır. Yine birer tüketici durumundaki İslam ümetinin de konumunun değişeceğinden şüphe yok.

Kullanıcının yönlendirdiği dinsel pazar ise, her bireyin kendi kişisel değerlerine ve duyarlılığına cevap olmak üzere birbiriyle rekabet halindeki dinlerin kendisine sundukları arasından seçim yapma hakkını getirir. Üreticinin merkezde olduğu perspektiften böyle bir davranış dinsel ciddiyetsizlik yahut iman zayıflığı olarak görülecek, ama kullanıcı tarafında birkaç alternatiften hangisinin kendi zihinsel ihtiyaçlarını daha iyi tatmin edeceği sorusunun cevabı önem kazanacaktır. Dinsel bilginin eleştirilmeye ve sonunda seçilmeye tabi tutulması, bu bilginin üretilme ve sunulma aygıtlarının yeniden gözden geçirilmesi gibi bir durum yaratacaktır.

Diğer taraftan din ve suç arasında kolayca kurulabilen bağlantı, globalizasyona bağlı olarak enformasyon çağının içerdiği tehlikelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dinsel alanda manipülasyonun kolaylığı bu tehlikenin sınırlarını genişletmektedir. Özellikle yeni dinler için bu çok daha geçerli bir olgu olma özelliğini taşımaktadır.

Dini Değerlerin Yerine Seküler Değer İkamesi

Dinlerin geleneksel özelliklerinin zayıflaması, toplumu entegre eden bir güç olarak sosyal fonksiyonunun da zayıflaması demektir. Hıristiyan olmayan bir toplumda, bu dünyadaki herhangi bir toplum olabilir, St. Valentine günü ya da Halloveen (Cadılar bayramı) kutlanıyorsa, bu geleneksel dinlerin hem yapı olarak hem de organizasyon olarak kendilerini gözden geçirmelerini gerektirir. Denilecektir ki, adı geçen bu iki kutlama dinsel içerik taşımamaktadır, dolayısıyla dinsel olan için bir risk taşımamaktadır. İşte tam bu noktada globalizasyon sürecinin bir başka yüzüyle karşılaşırız, o da; dinsel olanla olmayan arasında ayırımın artık yavaş yavaş anlamını kaybetmeye başlamasıdır. Bu da globalleşmenin dünyada bir çok alanı yeniden tanımlama ve organize etme sürecini göstermektedir ve dinin globalleşmesi de bu alanlardan sadece biri olarak görülmelidir.

Yönetimsel-Araçsal Aklın Mahkumları: Düşünce ve İnanç

Globalizmde hakim olan yönetimsel-araçsal akıldır. Globalizme eşlik eden liberal felsefe bile bu akla teslim olmuş gibi durmaktadır. Temelinde düşünmenin yattığı felsefe de, inanmanın yattığı din de renklerini bu araçsallıktan almaya başlamışlardır. Globalizmin bunu bu şekilde planlayıp propaganda ettiğini söylemek istemiyorum. Ama insanlar yaşadıkları gibi düşünmeye ve inanmaya ve bu düşünce ve inançlarından memnun olacakları bir yaşam kurmaya alışmış görünüyorlar. Belki ironik gelecek, ama insanın doğal çöküşünü bugün toplumsal ilerlemeden ayrı düşünmek mümkün değildir. Ekonomik üretkenliğin artışı bir yandan adil bir dünya için gereken koşulları yaratırken öte yandan teknik aygıt ve bunu elinde tutan sosyal gruplara halkın geri kalan kısmı üzerinde hadsiz hesapsız bir üstünlük kurmalarını sağlıyor. Ekonomik güçler karşısında birey tamamen hükümsüz bırakılıyor ve bu güçler toplumun doğa üzerindeki egemenliğini akla hayale gelmez bir düzeye çıkarıyor. Birey kullandığı aygıtın önünde görünmez hale gelirken geçimi yine bu aygıt tarafından çok daha iyi bir şekilde sağlanıyor.

İnsanın dinsel olanla bağıını gösteren haşyet, huşu, iç huzur, neşe artık başka bağlarla sağlanmaya çalışılmakta. Siber-uzay'ın kavramları dinsel olanın yerini çoktan istila etti. İnsanlar artık boş vakitlerinde veya yapacak işleri olmadığı zaman dinsel olanla ilgilenmekte. Agnostik düşünce ve yaşam bu siber-uzayın uygun dini gibi görünmektedir. Böylece hem inkar etmemiş olmanın getirdiği rahatlık hem de dinsel pratiklerle uğraşmayıp daha verimli bir hayat sürmenin yolu bulunmuş oldu!

Seküler Protestanlığın Hakimiyeti ve Hiyerarşinin Reddi⁶

Uluslararası ilişkilerde Amerikayı protestan orijini şekillendirmektedir. Fakat bu reform geçirmiş (reformed) protestanlık değil, onun sayılamayacak kadar seküler kaymalara uğrayarak deforme olmuş (deformed) halidir. Bu haliyle protestanlık özellikle her türlü hiyerarşik ve cemaatsel yapılanmaya karşı

6 Detay için bkz. <http://www.fpri.org/education/templetonlecture.html>

çıkması yönüyle ilahi inayeti ve kurtuluşu başkalarının aracılığıyla almaya dayalı bir hiyerarşik yapı kuran katoliklik, ortodoksluk, hinduizm ve konfüçyancılık gibi dini hareketler için büyük bir tehdit oluşturmakta ve bunlardan direnç görmektedir. Aslında, hiyerarşik yapıları reddetmesi ve bütün sorumluluğu omuzlatacak şekilde bireyselliği (bireyciliği değil) ön plana çıkarması yönüyle bu gelişim olumlu idi. Ancak, bu bireysellik burada durmadı ve bireyciliği önceleyen bir inanca dönüştü ve inancın tabiatı gereği de kendi dışındakileri dışlayan bir totaliterliğe büründü. Bu totaliter, emperyal ben, o ana kadar kendini yücelten değerlerin tamamını tahtından indirdi, Amerika'nın kuruluş ideolojisinde yer alan ne orijinal protestanlığın Kutsal Üçlüsü, ne de Unitaryenlerin Yüce Varlığı kaldı. Protestan reformunun yarattığı etkinlik ve organizasyon deforme edildi. Dinsel alanda modern dönemin başlamasına sebep olan ve Amerika, İngiltere, Hollanda gibi çok önemli güçlerin doğmasına sebep olan protestan reformunun, şimdi bütün dünyaya dayatılması ve bireyci yapısının meydana getirdiği direnç ve yarattığı global muhalefet, bu modern devletleri ciddi şekilde tehdit eder hale gelmiş bulunmaktadır.

Globalizme Kehanet Desteği:

Sam'ın çadırında oturan (inanç iklimini paylaşan) Yafes'in torunları Genesis/Tekvin 9: 27'ye göre Hz. Nuh oğulları Sam ve Yafes'e şöyle dua eder:

"Allah Yafes'e genişlik versin, Sam'ın çadırlarında otursun, ve Kenan ona kul olsun."

Kenan, yani geniş kullanımıyla Afrika milletleri, dünya güçleri tarafından yeterince marjinalleştirildiler. Allah Yafes'in (Asya halklarının) nüfusunu, prestijini ve gücünü gerçekten genişletmiş görünüyor. Ama Yafes'i büyük bir halka dönüştürmek için Samitik medeniyetin çadırlarına, kültür ve medeniyetine, ihtiyaç duymaktadır. Artık Yafes Sam'in, Amerika ve Avrupa melez kültürünün çadırlarına/inançlarına (tents/tenets) muhtaç durumda. Japon imparatoru batı tarzında giyiniyor, batı kültürünün kendine has üretim biçimi olan kapitalizmi sonuna kadar kullanıyorlar; Sam'in çadırında kendi evlerindeki kadar rahatlar.⁷ Bir yorumcu, Sam'in çadırında bu rahatlıklarıyla, 21. yüzyılın Asya ülkelerinin doğuşuna değil, batışına şahitlik edeceğini öngörmektedir.⁸ Diğer taraftan, üç dine – Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam – kaynaklık eden İbrahimi gelenek kapitalizmin evrensel çözücülerıyla, coğrafi Asya'nın halkları arasına derin sosyal ve kültürel tohumlarını ekmeğe devam edecek ve sonunda İbrahim öncesi kültürün son izlerini de ortadan kaldıracaktır.⁹

Sam'in çadırları/inançlarını isim olarak da saymak mümkün:

1. Feodalizmin yerine ikame edilen ulus devlet.

7 Bkz. Robert J. Samuelson, "The Spirit of Capitalism," *Foreign Affairs*, Ocak/Şubat 2001, 205.

8 Walter Mead, "The End of Asia? Redefining a Changing Continent," *Foreign Affairs*, Kasım/Aralık 2000, 161.

9 Walter Mead, *agy*.

2. Özel mülkiyet
3. Demokrasi
4. Din-devlet ayırımı (feodaliteyi dolayısıyla otuz yıl savaşlarını sona erdiren Westfalya anlaşması (1648), yönetimin iyi netice verebilmesi için din-devlet ayırımını da öngörmüştü).
5. Kapitalizm.
6. Marksizm, komünizm, nazizm ve faşizm (istenmeyenler).¹⁰

Sonuç

Globalizm kendi kavram dünyasını yaratan, böylece kendine ait bir ilişkiler ağı kuran kültürel bir süreç özelliği taşımaktadır. Bu süreç varlıklar arasındaki ilişkinin niteliğinde temel bir paradigma değişikliğine gitmekte, alt yapı ve üst yapı kavramları arasında bir değişim yaratmaktadır. Dinsel olanın merkeze oturduğu ve periferide olanların dinsel olanla ilişkileri gücü nispetinde değer kazandığı bir kozmik bütünün aksine, metalaştırılan bir kozmos kendine has bir ilişkiler ağı yaratmakta ve merkezde olanları yavaş yavaş çevreye itmektedir. Bütün sistemler gibi ilk doğduğunda zor kullanma eğilimi göstermeyen, liberal ve sevecen bir görüntü sergileyen globalizm, güç kazandıkça/kazanımlarını artırdıkça bu gücü ve kazanımları korumak için saldırganlaşacaktır. Bu sürecin izlerini şimdiden takip etmek mümkün, ama buna henüz gelinmedi. Zira globalizm tam anlamıyla mücadele ettiği kavramlar dünyasını netleştirmede. West versus Rest/Batı ve Diğerleri (S.-Huntington'un kullanımı); Mecca or mechanization/Mekke yahut mekanyasyon (Daniel Lerner'in kullanımı) şeklindeki kurmacalar, bu sürecin olumsuz yansımaları. Peki, doğruluk değerini kendi anlamından alan dinin ve dinin yarattığı kavramlar dünyasının bu mücadele sonundaki konumu ne olacaktır? Öyle görünüyor ki, dinin doğruluk değerinde, başka bir ifadeyle dinin anlamının objektifleşmiş hali durumundaki hakikat algılamalarında farklılaşmalar olacaktır. Bu, hem dinsel olanın hermenötik yorumunda yaşanan korelasyonda (yorumda sürekli geçmiş ve şu an arasında bir ilişki/korelasyon kurarak metni anlama çabası) ve bu yorumun zorunlu sonucu olarak gidilen analogilerde (bireyin kendi diniyle olan ilişkisi) hem de din mensuplarının birbirleriyle olan ilişkilerinde kendini gösterecektir. Bunun adı post-modern bir dönem ve bunun zorunlu sonucu olarak çoğulcu bir yapıdır.